

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Egle Linnus

PÄRIMUSKULTUURI OSA VÄÄRTUSKASVATUSES PÕLVA
LASTEAEDADES

bakalaureusetöö

Juhendajad: Taive Särg,
Elve Voltein

Läbiv pealkiri: Pärimuskultuur ja väärtuskasvatus lasteaias

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Taive Särg, PhD

.....
Juhendaja: Elve Voltein

.....
Kaitsmiskomisjoni esimees: Pille Villems, MA

.....
Tartu 2013

Resüme

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas ja kui palju kasutavad Põlva lasteaiaõpetajad oma töös pärimuskultuuri väärtuskasvatuse kontekstis. Viidi läbi küsitlus, mille valimi moodustasid 49 kohaliku lasteaia õpetajat. Õpetajatelt küsiti nende hinnangut pärimuskultuuri õpetamise kohta lasteaia ja vastavate materjalide kättesaadavust. Õpetajate arvates on pärimuskultuuri õpetamine lasteaia oluline ja sõltub paljuski õpetaja enda isiksusest. Oluline on lastele tutvustada ka rahvakalendritähtpäevi – osana väärtuskasvatusest, et anda lastele võimalus tutvumiseks vanade kommete ja traditsioonidega. Õpetajad pidasid pärimuskultuuri osa väärtuskasvatuses oluliseks ja rõhutasid sidet uue ja vana vahel.

Märksõnad: lasteaed, pärimuskultuur, väärtuskasvatus, Põlvamaa.

Traditional Culture parts in Põlva kindergarten Value Education

The aim was to find out how and how much do the teachers in Põlva kindergartens use traditional culture in values education. A survey was conducted sampling 49 local kindergarten teachers. The teachers were asked their opinions about the teaching of traditional culture in kindergarten and the availability of materials on the subject. The teachers think that teaching traditional culture in kindergarten is important and that it largely depends on the teacher. It is also important to introduce the folk calendar to children as a part of values education to give them the chance to learn about the old customs and traditions. The teachers thought traditional culture's part in values education is important and they emphasized the connection between old and new.

Keywords: kindergarten, traditional culture, values education, Põlva County.

Sisukord

Sissejuhatus	4
<i>Probleemist</i>	4
<i>Väärtuskasvatus ja selle eesmärgid</i>	5
<i>Rahvuslik, etniline identiteet</i>	5
<i>Etniline identiteet – kellele ja milleks?</i>	8
<i>Rahvakultuur lasteaia ja väärtuskasvatuse kontekstis.</i>	9
<i>Väärtuskasvatus ja paikkonnakultuur Põlvamaal.</i>	10
Metoodika.....	11
<i>Valim</i>	12
<i>Mõõtevahendid</i>	12
<i>Protseduur</i>	12
Tulemused	14
Arutelu.....	21
Tänuõnad	23
Autorluse kinnitus	23
Kasutatud kirjandus	24
Lisa 1	

Sissejuhatus

Probleemist

Aasta 2013 on Eesti Vabariigis kuulutatud kultuuripärandi aastaks. Osake kultuuripärandist puudutab kõiki eestlasi. Kultuuripärandi all on käsitletud erinevaid teemasid – inimesed kultuuriruumides, kultuuripärand kogukonna väärtushinnangutes, noored. Pööratakse tähelepanu nii vaimsele kui ka materiaalsele kultuuripärandile (Kultuuripärandi aasta 2013). Vaimse kultuuripärandi kohta on vastaval kodulehel märgitud: „Vaimse kultuuripärandi terminiga tähistatakse põlvest põlve edasi antud kogukondadele omaseid ja olulisi kombeid, tavasid, teadmisi ning oskusi. Oleme saanud need pärandiks minevikust, mõjutades neid olevikus ning anname edasi tulevikku“ (Kultuuripärandi aasta 2013, paragr 4).

Edasi antud kogemused, kombed, teadmised ja tavad moodustavad aga suure osa meie väärtuskasvatuse olemusest. Praktiseeriva pedagoogina on töö autor väga lähedalt seotud väärtuskasvatuse ja selle probleemidega. Väärtuskasvatuse kaudu püüame lastele pakkuda mitmekesist ja silmaringi avardavat kogemust, suunates neid ära tundma ja vastavalt vajadusele hindama erinevaid väärtusi. Lisaks üldinimlikele väärtustele peetakse oluliseks lastele lasteaias tutvustada ka kohalikke kultuuritraditsioone ja väärtusi, mille läbi tugevdada laste rahvuslikku identiteeti.

2009. aastal kinnitati Haridus- ja teadusministeeriumi poolt programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus: 2009-2013“ (2008), mis asetab keskpunkti just laste ja noorte väärtuskasvatuse, kuna väärtuste kujunemine algab just lapsepõlves. Antud programmis on mainitud väärtuskasvatuse alaste materjalide vähesust koolieelsete lasteasutuste jaoks.

Töö autori isiklikust huvist pärimuskultuuri vastu ning praktilisest vajadusest väärtuskasvatuse alase materjali järele, tekkis soov uurida antud teemat. Kuna koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) järgi on oluline väärtustada kohaliku paikkonna kultuuritraditsioone, otsustas töö autor uurida väärtuskasvatuse õpetamist just läbi paikkonna rahvakultuuri. Kujunes välja töö eesmärk: välja selgitada, kuidas, kui palju ja milliste allikate põhjal kasutavad Põlva lasteaiasõpetajad oma töös pärimuskultuuri väärtuskasvatuse kontekstis.

Väärtuskasvatus ja selle eesmärgid

Margit Sutrop (2010) on kirjutanud, et kuna väärtused kujunevad eelkõige just lapsepõlves, on lasteaial lisaks kodule väga oluline roll laste isiksuste kasvamise toetamisel. Väärtused on „reaalsuse aspekt, asi, nähtus või suhe, mis on inimese kui ühiskondliku olendi eksisteerimise seisukohalt oluline ja tähenduslik“ (Eesti Entsüklopeedia, 1998, lk 577). Sõna „väärtus“ on oma alguse saanud ladina sõnast *valeri* ehk „väärt olema“. Margit Sutrop (2009) on jaganud väärtused nii seestmisteks kui ka instrumentaalseteks. Seestmisteks väärtusteks on ta liigitanud näiteks ilu, hea tahte, õnne, lihtsad rõõmud – need, mida me tahame. Instrumentaalsete väärtuste abil soovime midagi enamat saavutada – näiteks nagu rahaga. Osa väärtusi saab liigitada inimese isikuomaduste alla, nagu näiteks julgus, meelekindlus, head kombed ja ausus (Kuurme & Veisson, 2010).

Kasvatuse tähenduses võime mõista erinevates sotsiaalsetes keskkondades toimuvat tingimuste loomist lapsele kasvamisel ühiskonna liikmeks (Tamm, 2011). Eeldame, et kasvatustöö teevad kodus ära vanemad (Mitt, 2012), õpetades ja suunates last erinevate väärtuste ja normide järgi, kuid üha rohkem jääb selles osas ka alushariduse kanda, kuna järjest vähem on vanematel aega tegeleda oma lastega. Mõnikord ei ole lapsega lasteaeda kaasa tulnud kodused väärtused ja normid kooskõlas ühiskonna üldiste väärtustega (Mitt, 2012).

Väärtuskasvatust üldisemalt võib kirjeldada kui protsessi, kus esmalt saab laps teadlikuks oma väärtustest ja hakkab neid teiste väärtustega võrdlema, edasi hakkab ta oma väärtuste üle arutlema (Sutrop, 2009). Väärtused kujunevad ajapikku ja nende arenemisel on lapse jaoks lasteaia kontekstis väga oluline roll õpetajal. Ta peab suutma aidata lapsel mõista just kultuuri vaimset sisu (Kuurme & Veisson, 2010), mis tähendab, et õpetaja ise peab olema teadlik oma väärtustest ja neid ka jälgima.

Antud töö kontekstis keskendutakse eelkõige rahvusliku identiteediga seonduvate väärtuste kasvatamise uurimisele. Samas puudutatakse rahvapärismust ka üldinimlike väärtuste tutvustamisel.

Rahvuslik, etniline identiteet

Inimese integreerumine maailma peaks algama tema enesemääratlemisest. Lisaks iga inimese personaalsele identiteedile on neil ka sotsiaalne identiteet, mis määrab ära inimese kuulumise mingisse kollektiivi, milles on olulised roll ja suhted (Valk, 2003). Üheks identiteedi osaks on ka väärtused (Kuurme, 2011). Identiteedis sisaldub nii teistega

samastumine ja kallak tavalisusele, koosolemise- ja tegutsemise tung, aga ka enese teel käimine ja omanäolisena olemine (Carlsson, 2011).

Inimese identiteeti mõjutavad tema sugu, vanus, päritolu, elupaik, sotsiaalne kuuluvus, haridus, religioossed ja poliitilised tõekspidamised, huvialad. Kõik eelpool nimetatud mõjutavad inimese mõtlemist, olemist ja käitumist oma rahva esindajana (Rüütel, 1999). Lapse kujundamisel on perekonna kõrval väga oluline roll lasteaial ja koolil, ning see võib lapse kasvades osutada perekonna mõjust märksa tugevamaks. Kui meie, eestlased, tahame iseseisvana Euroopasse ja maailma astudes siiski säilitada rahvuslikku ja kultuurilist identiteeti, nagu see on olemas teistel Euroopa rahvastel, peame teadvustama endale kultuurilise globaliseerimise ohtu (Rüütel, 1999). Brooker'i (2006) artiklis käsitletud Bangladeši laste näide on hea kirjeldamaks kogukonna väärtuste olulisust lapse arengus. Vaatamata sellele, et lapsed elavad teises riigis, tähtsustavad nende perekonnad oma päritolu ja rahvuskultuuri.

Etniliste gruppide liigituses moodustavad eestlased esmase etnilise grupi – põlisrahva, mis on püsinud paiksena aastasadu (Isajiw, 1993). Isajiw on samas nimetanud eraldi ka rahvuslikku gruppi, mille liikmed on omavahel veresuguluses: õed-vennad ja teised lähisugulased, kes elavad ühes piirkonnas.

ENE (1994) järgi on rahvakultuur rahva argielus ja pidupäevadel avalduv pärimuslik aines, vaimse kultuuri, kommete ja ühiskonna institutsioonide kogum. „Eesti rahvakultuur oli valdavalt talurahvakultuur, mis kuni kapitalistlike suhete tekkimiseni püsis suhteliselt aeglaselt muutuva, traditsioonil põhineva tervikuna. ... Põhja- ja Lõuna-Eesti erinevused põhinesid muistsel hõimujaotusel, mis tänaseni avaldub eriti murdevahedes.“ (Ränk, 1996, lk 166).

Kultuur on enesetunnetuse vahend indiviidi ja ka rahvuse tasandil. Kultuuri ei saa kirjeldada enesekeskselt, suurel määral oleneb see välistest mõjudest. Kultuur hõlmab endas nii traditsiooni kui ka innovatsiooni dialektilist ühtsust (Rüütel, 1999).

Oma uurimuses kirjutavad Rüütel ja Tiit (2005), et kultuuri on defineeritud erinevalt. Laiemas tähenduses haarab kultuur, nii nagu käsitleb seda kultuuriantropoloogia, teatud ühiskonnale omaste vaimsete ja materiaalsete tunnuste kompleksi, eluviisi ning selle aluseks olevaid mõttemalle ja väärtushinnanguid. „Kultuur on ühiskonna mõtlemise, käitumise ja tegutsemise püsinormide kogum, mis avaldub inimtegevuses ja materialiseerub selle tulemuses. Kultuuri aluseks on kollektiivne mittepärilik mälu.“ (Rüütel & Tiit, 2005, lk 10)

Rahvakultuuri on aga määratletud kui kollektiivset etnilis-keelelisel tasandil edendatavat vaimset ja materiaalist traditsioonidest kantud loometegevust, mis on seotud pärimuse edasiandmisega (Rüütel & Tiit, 2005).

Tiiu Jaago (s.a.) on kirjutanud: „Rahvaluule ehk folkloor on kultuuriliselt kokkukuuluva rühma sünkreetiline pärimus, milles on koos teadmised, kogemused ja esteetika. Rahvaluule kujuneb, püsib ja levib kommunikatsiooniprotsessis ning talle on omane pidev muutumine.“ Folkloor on oma olemuselt erinevate kunstiliikide kogum. Sellesse on ühendatud poeesia, muusika, liikumine, draama (Rüütel, 2000).

Samamoodi lõimitult toimub õpe ka lasteaias, kus püütakse lastele luua terviklikku maailmavaadet, integreerides erinevaid osaoskusi. Väikelastele on parim viis õpetusi jagada läbi mängu, sest neile meeldib laulda mängides, liikudes ja muus tegevuses (Rüütel, 2000).

Iga rahvus on mitmesugustest mõjudest ja segunemistest hoolimata etniliselt, keeleliselt, kultuuriliselt ja vaimulaadilt unikaalne, mistõttu ajalooline missioonitunne kohustab teda hoolitsema oma olemasolu säilitamise eest, et kindlustada kogu maailma kultuuriline mitmekesisus. Eestimaa on eestlaste põlvkond asuala ning ainus koht maailmas, kus on võimalik tagada eesti rahvuse ja tema kultuuri säilimine ja areng. (Rüütel, 1999, lk 20)

Vanasti tähendas lapsele üleskasvamine taluperes elu nendesamade väärtuste seas, mille järgi ta pidi hakkama hiljem elama. Ajaga on muutunud arusaam perekonnast. Eesti rahvakultuuri leksikon (Viires, 2007) defineerib perekonda kui ühiskondlik-majanduslikku üksust, mis koosneb kõigist talus elavatest ja töötavatest inimestest. 17. sajandist alates oli rohkesti suurperesid, kuhu kuulusid tänapäeva mõistes mitu leibkonda, näiteks õed-vennad oma peredega ja vanavanematega. Talumajapidamisse võisid kuuluda peale perekonnaliikmete ka lähemad või kaugemad sugulased nii oma perekonnaga kui ka vallaliselt. 19. sajandist peale on eesti taluperede areng kulgenud koos elavate pereliikmete vähenemise suunas, on lihtsustunud perede struktuur. 1939. aastal olid talupered Eestis valdavalt lihtpered, liit- ja suurpered olid peaaegu kadunud (Taimla, 2008).

Varasemalt olidki igapäevase elukogemuse kõrval just laulud-mängud oma loominguise iseloomu ja emotsionaalsuse tõttu laste kasvatamise ja arendamise põhiliseks vahendiks (Vikat, 1999). Rahvapärased mängud on ka tänapäeval esimesed, millega saab tuua lapsed oma kultuuri juurde, neid lasteaias õpetades. See ongi rahvusliku identiteedi kujundamise üks esimesi samme, mida arendab hiljem edasi rahvalaulude laulmine ja rahvatantsude tantsimine (Lázár, 2004).

Etniline identiteet – kellele ja milleks?

Antud tööd kirjutades tutvus autor Ingrid Rüütli ja Ene-Margit Tiit'u uurimusega „Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks“ (2005), kus küsitleti Baltica 2001 osalejaid, teada saamaks, miks on tänapäeval üldse vaja pärimuskultuuri. Oluliste põhjuste seas oli välja toodud, et oma juurte tundmine annab tänapäeva maailmas kindlustunde, võimaldab eristuda massist, aitab säilitada sidet esivanematega, võimaldab jääda eestlaseks. Rõhutati ka vajadust esivanemate kultuuri tunda ja seda tulevastele põlvkondadele edasi anda selleks, et säiliks kultuuri järjepidevus ja põlvkondade side.

Rüütli ja Tiit'u uurimuses esitati ka küsimus: mida tuleks ühiskonnas teha pärimuskultuuri jätkamiseks ja arendamiseks. Vastajate üldine seisukoht oli, et kokkupuude folklooriga peaks algama varajasest lapsepõlvest – lastele tuleks vanadest aegadest rääkida, veelgi olulisem on aga praktiline kokkupuude rahvalaulude, mängude ja tantsudega. Märkiti ka seda, et kõik lapse jaoks oluline peaks alguse saama kodust, sealhulgas peretraditsioonid, harrastused, vanavanemate teadmised. Kõige enam vastajaid märkis, et folklooriõpetus peaks algama lasteaiast ja jätkuma koolis, nii kohustuslikus õppeprogrammis kui ka valikainete ja huvirühmade kaudu. Huvitav oli tähelepanek, et kui lastes tekib folkloorihuvi, kaasavad nad paratamatult ka oma vanemaid. Oluliseks peeti ka seda, et esmalt peaks õpetama lastele oma kodupaiga folkloori. Uurimuse kokkuvõttes (Rüütli & Tiit, 2005, lk. 40-43) on selgelt välja toodud vanemate tähtsus pärimuskultuuri tutvustamisel. Paraku pole kõik kodud suutelised äratama lastes huvi pärimuskultuuri vastu ja andma neile sellelaadseid algteadmisi. Seetõttu tuleb pöörata erilist tähelepanu pärimuskultuuri alasele kasvatusle lasteasutustes ja koolis. Alustada tuleb juba lasteaias. Nii alushariduses, koolides kui ka huvikoolides peaks pärimuskultuur olema primaarne, mitte teisejärguline. Oluline on ka õpetaja eeskuju – parim õpetamine toimub isikliku eeskuju kaudu.

Antud töö autor tutvus ka varasemate pärimuskultuuri õpetamise ja väärtuskasvatuse alaste töödega, milledest lähtus ka oma töö eesmärgi ja uurimisküsimuste koostamisel. Varasemalt on läbi viidud õpetajate küsitlusi Võrumaa lasteaiades (Mosen, 2011) ja Setomaal (Irbo, 2011).

Moseni (2011) töö annab ülevaate rahvakultuuri kasutamisest väärtuskasvatuses Võrumaa lasteaiades. Tulemustest selgus, et õpetajate hoiakutest ja väärtustest sõltub see, kuidas nad kujundavad pärimuskultuuri ja selles peituvate püsiväärtuste edasikandmist lasteaias. Samuti leidis Irbo (2011) töös kinnitust tõsiasi, et õpetajate arvates on oluline pärimuskultuuri õpetamine.

Rahvakultuur lasteaias ja väärtuskasvatuse kontekstis

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on „mina ja keskkond“ valdkonnas oma osa ka eesti kultuuritraditsioonide väärtustamisel. Tähelepanu all on eesti rahva kalendritähtpäevad ja nendega kaasnev kombestik. Lisaks üldisele kultuuri tutvustamisele on vajalik rõhutada erinevate piirkondade kultuurilisi erinevusi ja tutvustada lapsele just tema elukohaga seotud rahvapärismi ja traditsioone. Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel peaks 6–7 aastane laps oskama kirjeldada oma kodu, perekonda ja peretraditsioone ning nimetada Eesti riiklikke sümboleid ja rahvatraditsioone (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 1998).

Pärimuskultuuri kasutades ja erinevaid integreeritud tegevusi läbi viies kasutavad ja õpetavad õpetajad lastele erinevaid laule, mänge, jutukesi, liisusalme ja palju muud, mida ollakse õppinud ja talletanud läbi oma kogemuse. Folkloorsete tekstide olulisust kinnitab ka Mürsepp (2010) oma artiklis. Sinna kuulub nii autori- kui rahvalooming. Ka töö autor kasutab oma igapäevases töös lastega erinevaid rahvamänge, jutukesi ja vanasõnu.

Erinevad kõnemängud on meie folklooris liisutuste näol mitmete põlvkondade lastele rõõmu ja mängulisust pakkunud ja tänapäevalgi lapsed kasutavad neid omavahelistes mängudes. Lapsed armastavad neid korrutada, jorutada, ümiseda suurima mõnu ja rõõmuga (Pullerits, 1999).

Ent folkloor ei ole lihtsalt ajalooline kultuuripärand, vaid ka suhtlemise ja eneseväljenduse viis. Lapse mõtlemises ja tegutsemises esinevad folkloorist tuntud võtted, mille abil ta püüab ümbritsevat maailma endale seletada ja tervikpildiks korrastada. Näiteks laulavad väikesed lapsed tihti omal viisil ja lihtsate sõnadega sellest, mida nad näevad ja mis on nende jaoks tähtis. Oluline on see, et avatus ja julgus oma mõtteid ja tundeid avaldada säiliks ka hiljem koolis (Roose, 2003).

Lapse jaoks on oluline erinevates tegevustes osalemine – laulmine, liikumine ja musitseerimine, kultuuriline kommunikatsioon, mis arendab loovaid võimeid, tugevdab vaimujõudu, kindlustab „meie“ tunnet, aga ka sisemist enesekindlust ja enese avaldamisjulgust (Rüütel, 1999). Võimaluse kõiki neid tegevusi kasutada annab dramatiseeringu kasutamine rühma tegevustes. Eriliselt just rahvajutud annavad võimaluse lapsel fantaseerida ja mängida (Mürsepp, 2010). Narratiivide kasutamine ja dramatiseering on väga head aktiivõppemeetodid lastele väärtuste õpetamisel (Schihalejev & Jung, 2012). Samamoodi on Poveda (2003) rõhutanud lastele erinevate jutustuste ettelugemise ja dramatiseerimise tähtsust.

Mitt (2012) tutvustab oma raamatus Eesti rahvapärimusel põhinevat väärtuskasvatuse õpetamise metoodikat lasteaedadele ja algkoolidele. Selle metoodika keskmes on aastate jooksul kogunenud vanasõnad ja kõnekäänud, mis on valitud lastele erinevate väärtuste õpetamiseks. Mitt tõdeb, et lasteaed ja algkool on institutsioonid, mille üks eesmärkidest on lapse arengu toetamine. Ehkki suurima panuse lapse väärtuste kujunemisele annab perekond, on suur roll ka õpetajal, et suunata ja toetada kodu ja lapsevanemaid erinevate väärtuste õpetamisel.

Tarkuste hoidise abil, nagu Mitt (2012) oma metoodikat nimetab, tutvustatakse lastele läbi omavahel põimitud erinevate vanasõnade ja tegevuste mitmesuguseid väärtusi ja tõekspidamisi. Selline integreerimine annab suuremaid võimalusi rahvakultuuri kasutamiseks lasteaia igapäevatöös. Vanasõnu on hea siduda ka erinevate rahvakalendri tähtpäevade ja tegemistega. Vanematega koos arutlemine erinevate vanasõnade üle annab lapsele võimaluse teha midagi koos vanemaga ja hiljem oma arutlust rühmas teistega jagades saab laps tutvustada enda ja oma pere tõekspidamisi ka kaaslastele.

Väärtuskasvatus ja pärimuskultuur Põlvamaal

Põlvamaal on väga tugevalt tegeletud rahvakultuuri traditsioonide edasikandmise ja õpetamisega. Juba aastakümneid on Põlvas tegelenud erinevad folklooriorganisatsioonid. Kohalike inimeste väärtushinnangutele ja elukeskkonnale toetuv kultuuri tegemine on Põlvamaal väga mitmekesine (Põlvamaa, s.a.).

Antud töös on autor piiritletud vaadeldavaks piirkonnaks Põlva linna ja valla, mis moodustasid varem Põlva kirikumõisa (Hiemäe, 2006). Varasemad Kagu-Eesti väärtuskasvatuse ja pärimuskultuuri alased uurimused on koostatud piirkondade kohta, kus on tugevam side kohaliku keele ja kultuuriga - Võrumaa (Mosen, 2011) ja Setomaa (Mitt, 2011). Antud töö autor pidas isiklikust ja ametialasest huvist oluliseks uurida just Põlva kirikumõisa lasteaedu ja seal läbiviidavat väärtuskasvatuse ja pärimuskultuurialast tööd. Kuna Põlvamaal pole kunagi olnud oma “põlva” keelt, on kohalik pärimuskultuur saanud mõjutusi nii Võrumaalt, kui ka Setomaalt. Vana Võrumaa paiknemine Eesti äärealal, kaugus keskustest ja põlise rahva suur osakaal rahvastikus on soodustanud sealse vaimse pärandi püsimist (Kultuuriministeerium, 2010).

Endise Põlva kirikumõisa territooriumil asub kokku 4 lasteaeda: Mammaste Lasteaed-Algkool, Põlva linna lasteaiad „Mesimumm“ ja „Lepatriinu“ ning Johannese Kooli lasteaed Rosmal (Koolieelsed lasteasutused, s.a).

Tutvudes Põlva linna ja valla lasteaedade arengukavadega (Mammaste Lasteaed-Algkooli arengukava, 2010; Põlva lasteaed Mesimumm arengukava, 2011; Põlva lasteaed Lepatriinu arengukava, 2008, Johannese kool ja lasteaed Rosmal, s.a.) ilmnes, et nii Mammaste Lasteaed-Algkoolis kui ka Põlva linna lasteaias Mesimumm väärtustatakse kohalikku ja rahvuslikku kultuuripärandit ning kantakse edasi kultuuritraditsioone ühistegevuse kaudu. Lasteaed Lepatriinu arengukavas on välja toodud just traditsioonide austamine, kusjuures suurem rõhk on oma asutuse traditsioonidel. Kõikides eelnimetatud lasteaedades tegeletakse aktiivselt väärtuskasvatuse ja selle edendamisega. Johannese kool ja lasteaed Rosmal on waldorflasteaed, kus peetakse oluliseks aja rütmilist liikumist – tähtsustatakse rahvakalendrit.

Lähtuvalt siinse töö eesmärkidest, pärimuskultuuri õpetamise ja väärtuskasvatuse käsitlustest ning Eesti hariduse alusdokumentidest püstitati järgnevad uurimisküsimused:

- Kui oluliseks peavad Põlva lasteaedade õpetajad pärimuskultuuri õpetamist lasteaias ja kui palju nad seovad oma igapäevaseid tegevusi rühmas pärimuskultuuriga?
- Kas Põlva lasteaedade õpetajad tunnevad pärimuskultuuri õpetamisel materjalist puudust? Missugune on olukord selles osas, võrreldes Setomaa õpetajatega (Irbo, 2011). Missugust pärimuskultuurialast materjali Põlva õpetajad kasutavad väärtuskasvatuses?
- Kas ka Põlva lasteaedades kasutatakse pärimuskultuuri selleks, et väärtustada kodukohta, kohalikke pärimusi ja paikkonna kultuuri, nagu on näidatud uurimuses folkloorirühmade kohta (Rüütel & Tiit, 2005)? Milliseid väärtusi veel lasteaedades õpetatakse pärimuskultuuri abil?
- Mosen (2011) on leidnud, et pärimuskultuuri ja sellega seotud väärtusi õpetatakse lasteaedades palju kalendritähtpäevade kaudu. Kas samasugune olukord on ka Põlva lasteaedades?
- Kas kohalikku päritolu Põlva õpetajad kasutavad väärtuskasvatuse õpetamisel rohkem oma isiklikke pärimuskultuurialaseid kogemusi ja tõekspidamisi kui muud päritolu õpetajad, nagu tuli välja Setomaa kohta (Irbo, 2011)?

Metoodika

Valim

Töös kasutati kriteeriumvalikut. Töö valimi moodustas Põlva linna ja valla 4 lasteaeda, kuna sooviti uurida kindla piirkonna lasteaedu. Nendes lasteaedades on mõjutusi nii võru kui ka setu kultuurist. Uurimuses osalesid Põlva vallas asuvad Mammaste Lasteaed-alkkool ja Johannese Kooli lasteaed Rosmal, Põlva linnast lasteaiad Mesimumm ja Lepatriinu. Kokku jagati laiali 54 ankeeti, millest saadi tagasi 49. Kolm lasteaeda neljast tagastasid ankeedid 100%-liselt.

Mõõtevahendid

Uurimustöös kasutati mõõtvahendina küsimustikku (vt lisa 1). Küsimustik on koostatud bakalaureusetöö autori poolt, eeskujuks on kasutatud Kati Moseni (2011) magistrütöö küsimustikku. Küsimustik koosnes 20 uurimisteemaga seotud küsimusest ja üldistest andmetest lasteaiaõpetajate kohta. Uurimisteemaga seotud küsimustest 5 olid kinnised, 5 olid poolkinnised ja 10 olid lahtised. Küsimustiku esimesel lehel oli küsimustiku täitjatele antud lühike ülevaade pärimuskultuuri liikidest, mida oli uuritud. Küsimustiku täitmine võttis aega vastajate tagasiside alusel keskmiselt 10-15 minutit. Uurimisinstrumenti reliaablus tuli $\alpha=0,889$ (*Cronbach's Alpha*). Valiidsuse kontrollimiseks kasutati eksperthinnangut (juhendajate hinnang uurimisinstrumentile, kuivõrd instrument mõõdab seda, mida mõõta kavatseti).

Protseduur

Ajavahemikul 18.- 21. märts 2013 viidi neljas Põlva lasteaias läbi küsitlus. Lasteaiaõpetajatele koostatud küsimustikud viidi lasteaedadesse töö autori poolt isiklikult. Ankeedid jagasid õpetajatele laiali lasteaedade direktorid. Vastamiseks oli õpetajatel aega 1, 5 nädalat. Täidetud ankeedid tagastati töö autorile suletud ümbrikes, et tagada anonüümsus. Andmed sisestati Microsoft Excel 2010 arvutiprogrammi. Andmeid analüüsiti kvalitatiivselt ja kvantitatiivselt. Edasise andmeanalüüsi tegemiseks kasutati sotsiaalteaduste statistikaprogrammi SPSS 21, millega kontrolliti uurimisinstrumenti reliaablust, võrdlushüpoteesi. Tabelid ning joonised kujundati programmiga Microsoft Excel 2010. Arvulised andmed on esitatud protsentidena. Tulemustes tuuakse eraldi välja küsimustele mittevastanute arv.

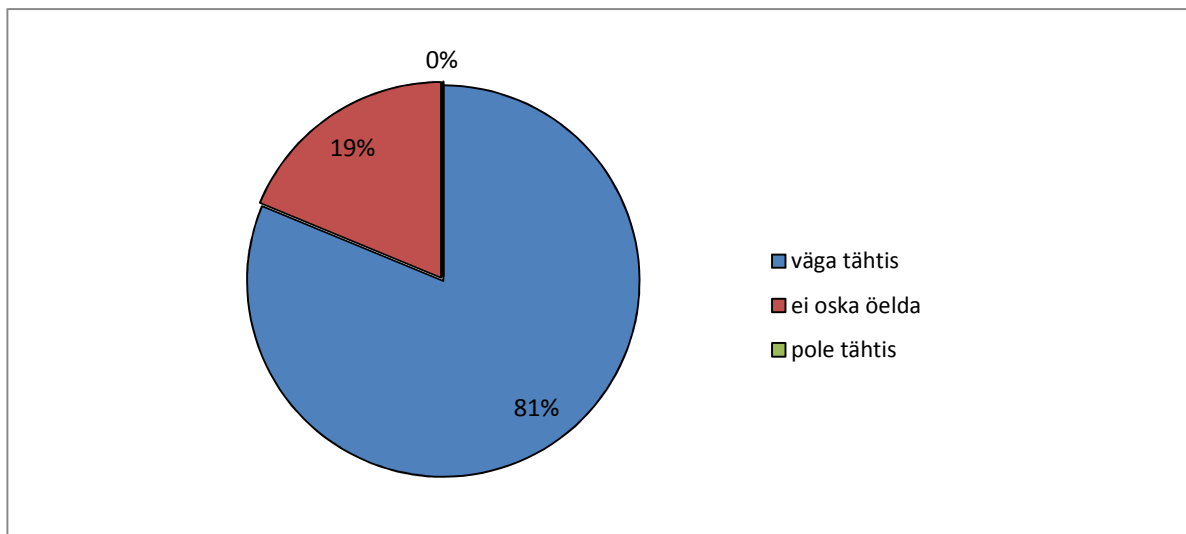
Viimase hüpoteesi kontrollimiseks statistikaprogrammis SPSS 21, kasutati Hii-ruut testi, kus tuli olulisusnivoo *Sig.* >0.05 seega gruppide vahel puudus statistiliselt oluline erinevus.

Tulemused

Küsimustikele vastas 49 õpetajat, kellest üks täitis ära ainult küsimustiku vastaja üldiste andmete osa.

Küsimus 1. Kui oluliseks peate lasteaias paikkonna pärimuskultuuri õpetamist?

Õpetajate vastuste jagunemine on toodud ära joonisel 1. Põhjenduseks märgiti, et oluline on lastele tutvustada oma kodukoha kultuuri ja vanu kombeid. Nimetati ka sidet mineviku ja oleviku vahel. Oluliseks peeti laste silmaringi laiendamist. Näiteid erinevatest põhjendustest: „On vajalik, et laps tunneks kohalikku kultuuri, traditsioone“, „Et eesti rahvus ja kultuur säiliks, on vaja anda oma panus. Tarkused antakse põlvest-põlve edasi.“, „Pärimuskultuuri kandmine põlvest põlve annab inimesele tuge arenemisel, eluväärtuste ja põhimõtete kujunemisel. See on isiksuse vitaalsus, elujõud ja tarkus, mis annab elus lahendusi probleemidele.“ „Seda võiks tutvustada lastele, aga ei pea. Mina seda ei pea eriti oluliseks. Aga pole ka selle vastu.“

Joonis 1. Pärimuskultuuri õpetamise olulisus lasteaias.

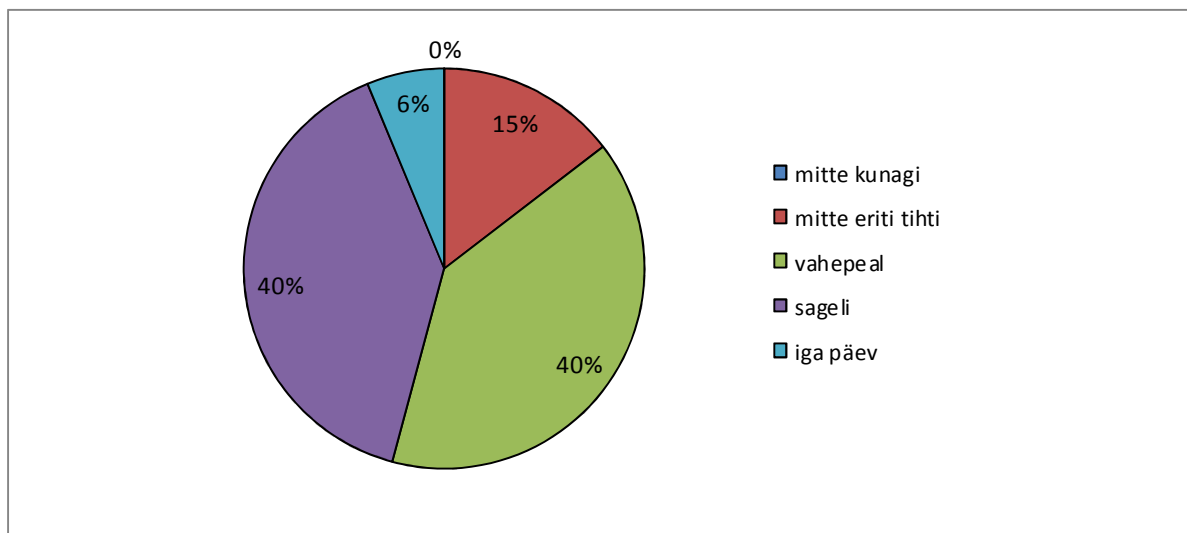
Küsimus 2. Milliste tegevuste läbiviimisel rühmas olete kasutanud pärimuskultuuri?

Vastas 46 õpetajat, kolm jättis vastamata. Vastuste seas oli nimetatud nii erinevaid valdkondi (kuulamine-kõnelemine, vaatlemine-uurimine, arvutamine) kui ka erinevaid tegevusi rühmas – hommikuring ja sealsed tegevused (luuletused, laulud, vanasõnad, mängud, tantsud, jutud). Nimetati ka erinevaid pidusid näiteks jõulupidu, kadri- mardi pidu. Mainiti ära

ka kunstitegevused. Osa õpetajatest arvas, et pärimuskultuuri saab põhimõtteliselt iga tegevusega seoses kasutada.

Küsimused 3 ja 4. Kui sageli kasutate pärimuskultuuri kohaliku paikkonna ja kodukoha väärtustamiseks ja missugust liiki pärimuskultuuri te selleks kasutate.

Pärimuskultuuri kasutamise sagedus on esitatud joonisel 2. Pärimuskultuuri liikidest, mis aitavad õpetajatel kohalikku kodukohta väärtustada, nimetasid õpetajad kõige rohkem muinasjutte, laulu (regilaul, rahvalaul), liisusalme, mängu (rahvamängud, laulumängud, seltskonnamängud), muistendeid ja vanasõnu. Oluliseks peeti ka legende, mõistatusi, kalendritähtpäevade tähistamist, vanarahva kombeid, luuletusi, jutte ja kõnekäände. Kaks õpetajat ei kasuta mitte üldse pärimuskultuuri kohaliku kodukoha väärtustamisel.

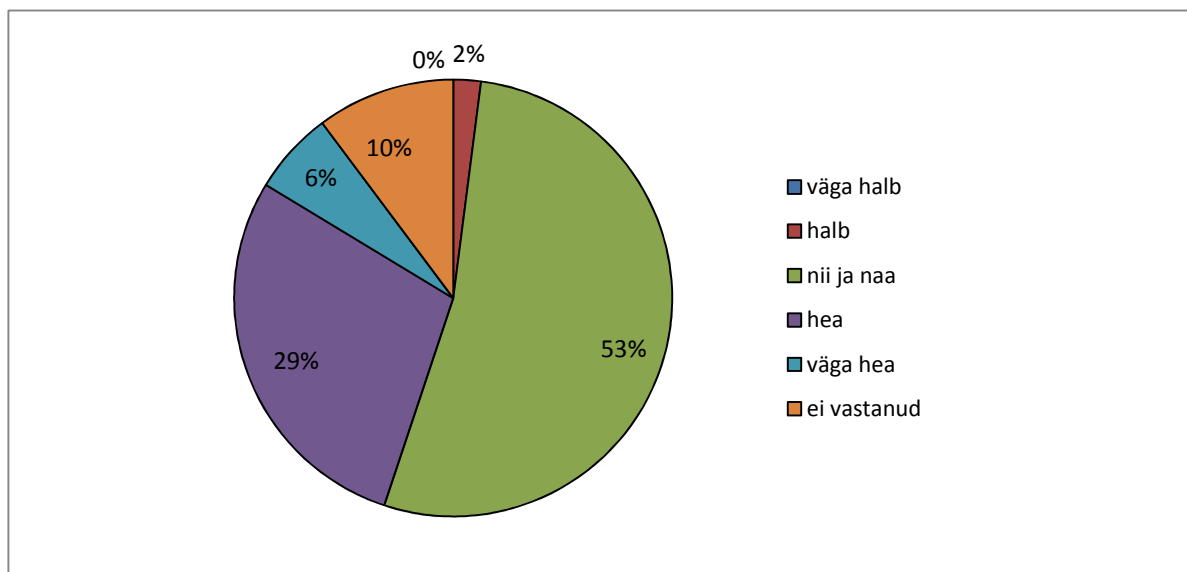
Joonis 2. Pärimuskultuuri kasutamine kohaliku paikkonna ja kodukoha väärtustamiseks.

Küsimus 5. Milliseid lasteaias käsitletud „Mina ja keskkond“ teemasid on kõige parem siduda pärimuskultuuriga?

Õpetajate vastustes nimetati järgmisi teemasid: rahvakalendri tähtpäevad, kombed ja traditsioonid, minu kodu ja kodukoht, looma- ja taimeriik, tervislikud eluviisid, aastaajad, väärtused ja väärtuskasvatus. 3 õpetajat arvasid, et kõiki teemasid saab siduda pärimuskultuuriga ning 5 õpetajat ei osanud vastata.

Küsimused 6 ja 7 Kust (millistest kohtadest, allikatest) olete saanud pärimuskultuurialast materjali ja kuidas teie arvates on hetkel olukord lasteaias kasutatava pärimuskultuuri alase materjali kättesaadavusega?

Kõige sagedasemaks vastuseks oli, et materjale leitakse raamatutest (nii isiklikest kui raamatukogu omadest), internetist, kolleegidelt, koolitustelt kui ka vanematelt inimestelt suulise pärimusena (oma vanemad, eakamad tuttavad). Nimeliselt toodi välja Võru Instituuti, Viljandi kultuurikolledži kursust, Piret Pääri muinasjutukooli, Eesti Rahvapärimuse kooli koolitusi. Õpetajate vastuste jaotus materjali kättesaadavuse kohta on toodud joonisel 3. Põhjendusteks lisati: „Kes otsib, see leiab.“, „Oman isiklikku, koolitustelt saadud materjale ja pean seda piisavaks.“, „Võiks olla uuemaid materjale (näitlikustavaid materjale, erinevaid jutte, mängu, jne.)“, „Lasteaia raamatukogus on üht-teist aga võiks rohkem olla.“

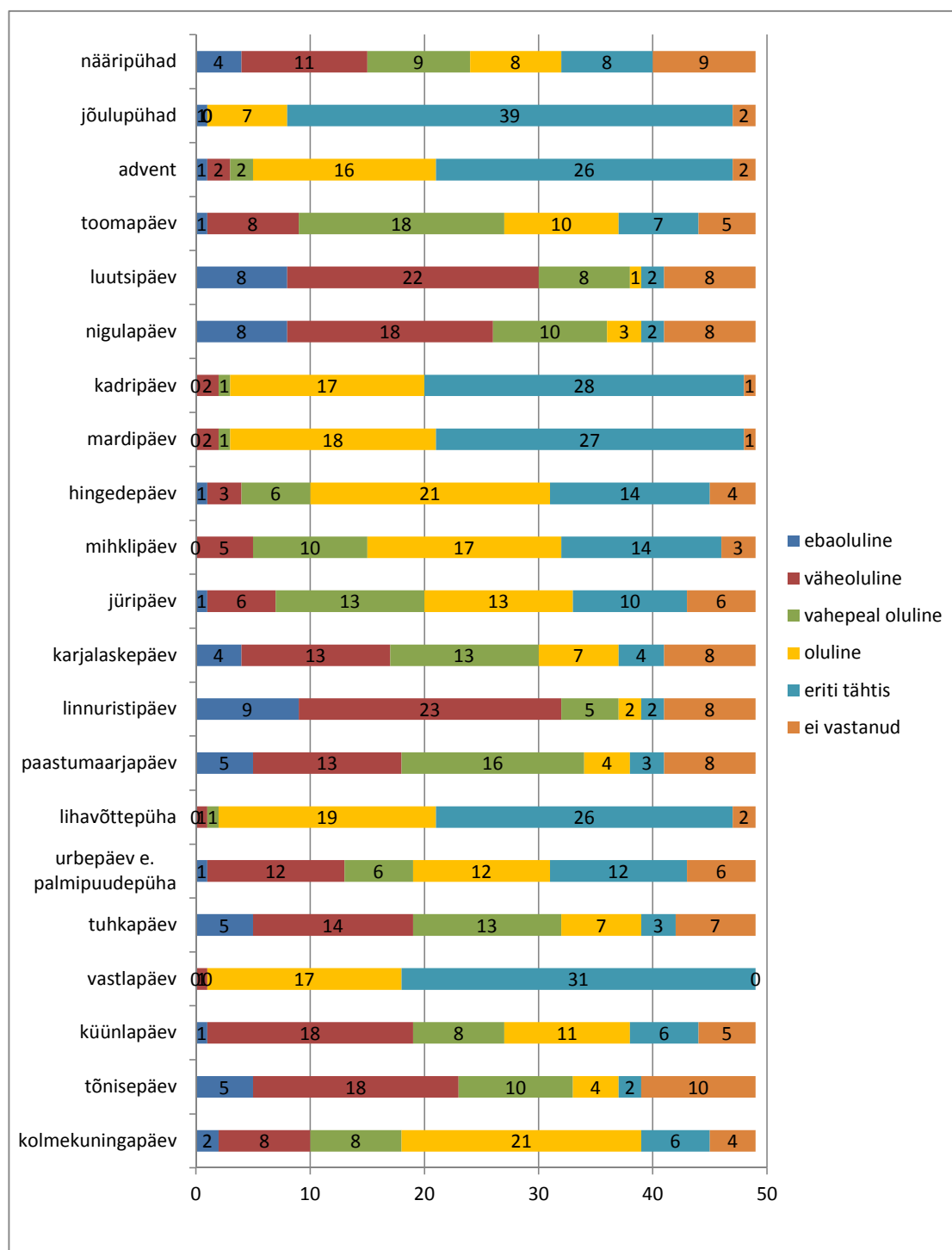

Joonis 3. Olukord lasteaias kasutatava pärimuskultuuri alase materjali kättesaadavusega.

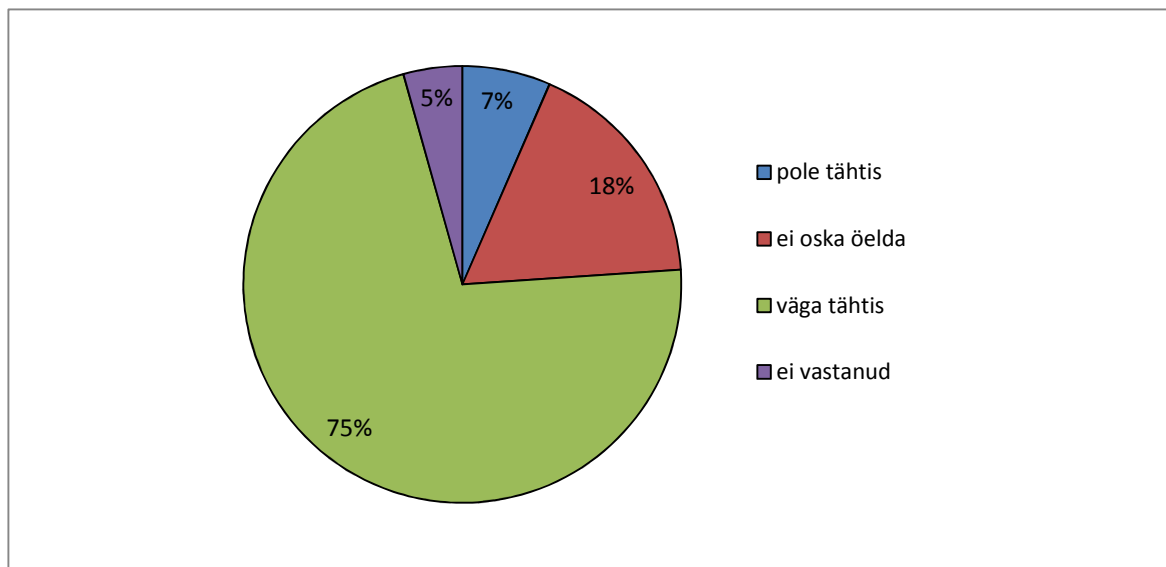
Küsimused 8 ja 9 Kui tähtis on lasteaias erinevate kalendritähtpäevade tähistamine ja nendest rääkimine?

Õpetajad märkisid „eriti tähtsateks“ jõulupühad, vastlapäeva, kadri- ja mardipäeva, ligavõtted ja advendi. „Ebaoluliseks“ aga peeti linnuristipäeva, nigulapäeva ja luutsipäeva. Joonisel 4 on toodud erinevate kalendritähtpäevade tähistamise olulisus. Õpetajate vastuste jagunemine erinevate kalendritähtpäevade tähistamise kohta on esitatud joonisel 5. Põhjendusteks kirjutati: „Tähtis, et lapsed saaksid kogemusi pühalikust meeleolust, koosolemisest vanemate inimestega.“ „Arvan, et rohkem võiks tähistada rahvuslikke tähtpäevi (pühasid) ning mitte väga üle võtta Euroopast tulnud tähtpäevi (halloween, sõbrapäev).“ „Kuna vanemad ja vanavanemad on noored ja sidemed nõrgenenud, siis lasteaias antud väärtused on muutunud olulisemaks vaimu arendamisel.“ „Üldtuntumate tähtpäevade

tähistamine on tähtis, kuid vähemtuntumad tähtpäevad jäävad minu arvates tänapäeva lastele kaugeks ja võõraks.“

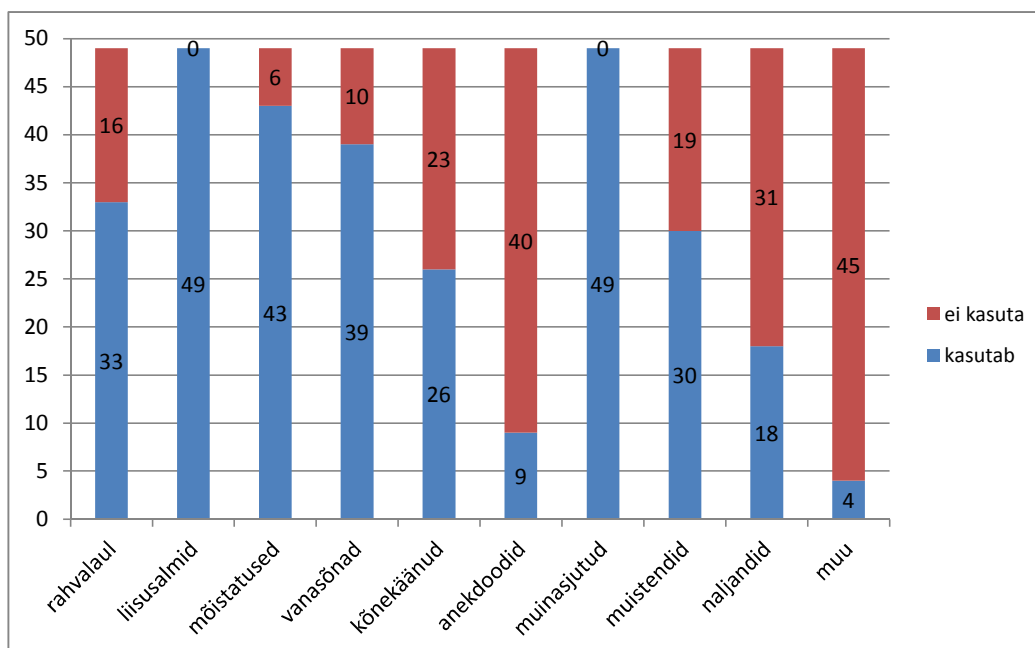
Joonis 4. Eri kalendritähtpäevade tähistamise olulisus lasteaias.

Joonis 5. Lasteaiaas rahvakalendritähtpäevade tähistamise olulisus üldse.

Küsimus 10. Milliseid rahvaluule liike kasutate igapäevaselt (ühistegevustes, lastele ette lugedes, koos arutledes)?

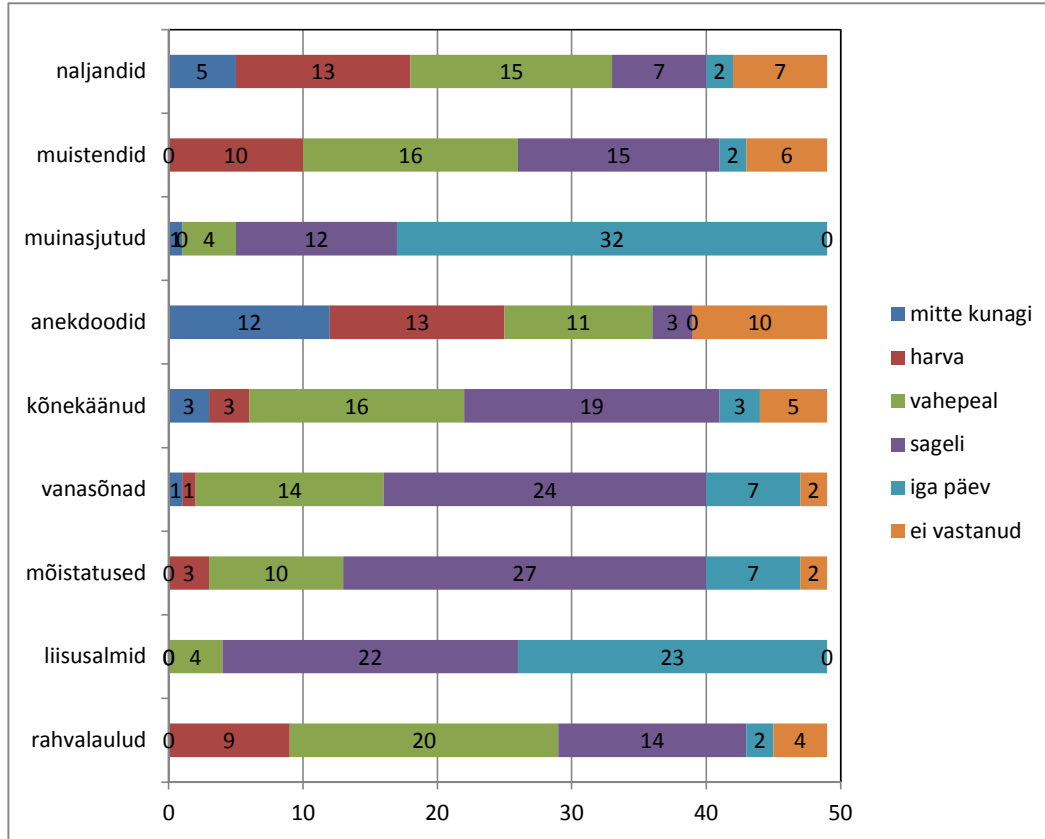
Õpetajate vastustest selgus, et kõige rohkem kasutatakse liisusalme, muinasjutte, mõistatusi ja vanasõnu. Kõige vähem kasutatakse anekdoote ja naljandeid. Eri liikide arvuline jagunemine on toodud joonisel 6.

Joonis 6. Igapäevaselt kasutatavate rahvaluuleliikide jagunemine.

Küsimus 11. Kui sageli kasutate erinevaid rahvaluule liike?

Õpetajad märkisid, et kõige rohkem kasutavad nad muinasjutte ja liisusalme, kõige harvem anekdoote ja naljandeid. Rahvaluuleliikide kasutamise sagedus on toodud joonisel 7.

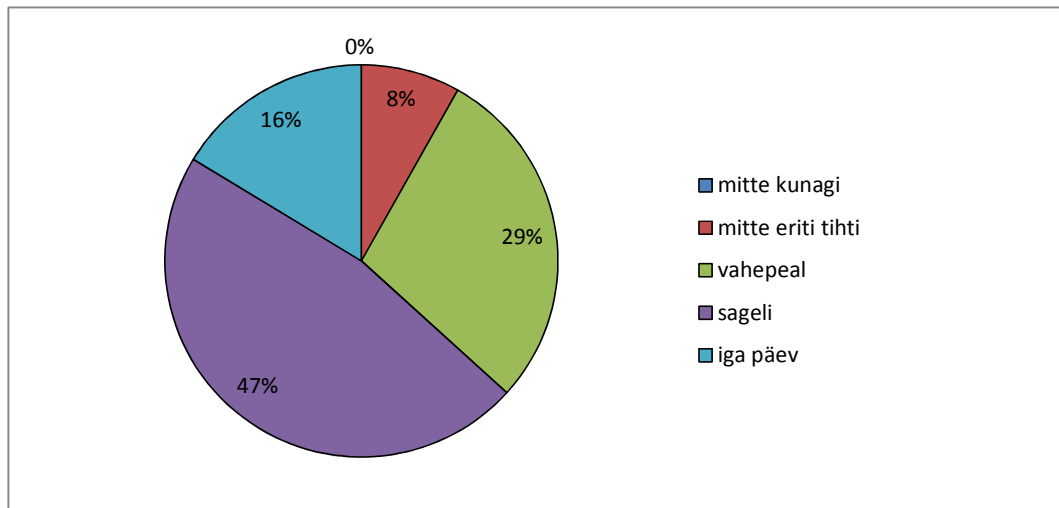
Joonis 7. Rahvaluule liikide kasutamise sagedus lasteaias.

Küsimused 12 ja 13. Milliseid väärtusi peate lasteaias kõige olulisemateks lastele õpetamisel ja milliseid väärtusi võiks läbi pärimuskultuuri lastele õpetada? Kas on mingeid väärtusi, mille õpetamiseks see on eriti sobiv või lausa asendamatu?

Kõige sagedasemalt mainisid õpetajad ausust, hoolivust, sõbralikkust, julgust, abivalmidust ja austust. Samuti mainis kaheksa õpetajat, et kõiki inimlikke väärtusi peetakse lasteaias õpetamiseks oluliseks. 16 õpetajat arvasid, et kõiki väärtusi on võimalik läbi pärimuskultuuri õpetada. Eraldi toodi teistest rohkem välja ausust, julgust, headust ja sõprust.

Küsimus 14. Kui sageli kasutate vanasõnu ja kõnekäände oma igapäevases töös erinevate situatsioonide kirjeldamiseks või selgitamiseks?

Õpetajate vastused on toodud joonisel 8.

Joonis 8. Vanasõnade ja kõnekäändude kasutamise sagedus lasteaiaas.

Küsimus 15. Milliseid muinasjutte, muistendeid, naljandeid, pajatusi olete oma lastele jutustanud/lugenud viimase aasta jooksul? Nimetage mõned pealkirjad või paar lauset sisust.

Kõige rohkem nimetasid õpetajad tuntud muinasjutte „Kolm karu“, „Kakuke“, „Naeris“, „Kolm pörsakest“, „Punamütsike“. Eesti muinasjuttudest ja jutukestest nimetati Setu muinasjuttude kogu „Marjakobar“ lugusid, „Meie kiisul kriimud silmad“, „Üle õue õunapuu“, „Reinuvader rebane“, „Vanaema teab“. Kahel korral mainiti ka vendade Grimmide muinasjutte.

Küsimused 16 ja 17. Kust olete saanud pärimuskultuuri alased materjalid, mida kasutate väärtuskasvatuse õpetamisel ja kuidas hindate praeguseid rahvakultuurialaseid materjale väärtuskasvatuse õpetamiseks?

Küsimuse vastustest selgus, et enamasti saavad õpetajad materjali internetist või raamatukogust. Samuti leitakse vajalik materjal erinevatest raamatutest. On õpetajaid, kes kasutavad erinevatelt kursustelt saadud materjale ja õpetajad, kes omavad kodus vastavaid materjale. 31 õpetajat vastas, et materjali on piisavalt: „Arvan, et enamik rahvajutte on õpetliku sisuga ja enamasti on juttude kaudu küllalt lihtne mingit väärtust lastele edasi õpetada.“, „Kes otsib, see leiab. Olen leidnud ja kohandanud vajadusel laste vanusele.“. 6 õpetajat nentis, et materjali ei ole või pole sobivat: „Võiks olla just sellised raamatud, mis on suunatud lasteaia ealistele lastele.“, „Kuna endal isiklikud materjalid puuduvad ja raamatukogust on ka raske materjale leida, siis sooviks, et oleks olemas kompaktsemaid materjale selle teemaga seondult.“.

Küsimus 18. Milliste kohalike autorite muistendeid, muinasjutte või muud loomingut olete kasutanud oma rühmas väärtuskasvatuses?

Õpetajad nimetasid järgmisi autoreid: Jakob Hurt, Juhan Jaik, Marju Kõivpuu, Kauksi Ülle. Nimetati ka Võrokiile aabitsat, Jan Rahman „Vävvä“, Setu muinasjutte „Marjakobar“. Kuid üks õpetaja nentis „Puudub ülevaade kohalike autorite loomingust.“

Küsimus 19. Kas kasutate oma vanematelt/vanavanematelt kuulnud rahvatarkusi lastele väärtusi õpetades?

14 õpetajat märkis, et nad ei kasuta oma vanematelt/vanavanematelt kuulnud rahvatarkusi, 33 õpetajatest aga vastas, et kasutavad. Näidetena oli toodud erinevaid ütlusi, vanasõnu: „Tee tööd töö ajal, aja juttu jutu ajal.“ - „Vanajumal on aeglane aga õiglane“ - „Laps räägib siis, kui kana pissib.“ - „Ära tee teistele seda, mida sa ei taha, et sulle tehakse.“ - „Ela ise ja lase teisel ka elada.“ - „Tänaseid töid ära viska homse varna.“ - „Halba ei tasuta halvaga“ - „Ruttu tehtud ripa-rapa, kaua tehtud kaunikene“ - „Austa leiba, sest leib on vanem kui meie.“. Nimetatud olid erinevad ilmastikuga seotud uskumused, kodus ja külas õigeks peetud käitumiskombed ja uskumised: „Külaskäimisel peab alati mees minema esimesena tuppa, kirikus ja koolis meestel müts peast võtta, käega lauda ei pühita, üle lävepaku hüvasti ei jäeta.“ Olulisena mainiti ära erinevate tähtpäevade kombestiku tundmine ja edasi õpetamine (joulud, lihavõtted, sünnipäevad, pulmad, jne).

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas ja kui palju kasutavad Põlva lasteaiaõpetajad oma töös pärimuskultuuri väärtuskasvatuse kontekstis.

Töö autori püstitatud esimese uurimisküsimuse: kui oluliseks peavad Põlva lasteaedade õpetajad pärimuskultuuri õpetamist lasteaia ja kui palju nad seovad oma igapäevaseid tegevusi rühmas pärimuskultuuriga vastuseks selgus, et õpetajad peavad pärimuskultuuri õpetamist lasteaia väga oluliseks, kuna see tagab traditsioonide püsimise põlvest põlve ja on vajalik ka laste silmaringi laiendamiseks. Sarnaselt tähtsustasid ka Rüütli ja Tiit (2005) uurimuses pärimuskultuuri varajast tutvustamist lastele.

Teiseks uurimisküsimuseks oli: kas Põlva lasteaedade õpetajad tunnevad puudust pärimuskultuuri õpetamiseks vajalikust materjalist. Vastuste põhjal tuli välja tõdemus, et kuigi materjali kasutamiseks on, tunnevad õpetajad puudust õigest ja lastele sobivast materjalist. Selle leidmine on keeruline, kuna vajab eelnevaid pärimuskultuurialaseid teadmisi. Pikema tööstaažiga õpetajatel on enamasti juba varasematest aegadest kokku

kogutud materjale, mida vajaduse korral jagatakse kolleegidega. Samas tuli päevakorrale ka just lastele suunatud pärimuskultuurialase materjali vajadus, kuhu oleks koondatud kõik kohalik piirkonna pärimuskultuur, mida saaks edukalt kasutada ka väärtuskasvatases. Ka Mürsepp (2010) innustab oma artiklis lasteaiaõpetajaid erinevaid folkloorseid materjale kasutama ja seni rääkimata lugusid otsima. Kuigi programmis „Eesti Ühiskonna väärtusarendus 2009-2013“ (2008) on kirjas, et just väärtuskasvatuse alasest materjalist tunnevad lasteaiaõpetajad puudust, ei tulnud see välja antud uurimusest.

Kolmanda uurimisküsimuse järgi ka Põlva lasteaiaõpetajad peavad tähtsaks väärtustada kodukohta, kohalikke pärimusi ja paikkonna kultuuri läbi pärimuskultuuri, nagu eeldab Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). Nagu ka Rüütli ja Tiit'u (2005) uurimusest selgus, peetakse lasteaeda oluliseks pärimuskultuuri tutvustajaks ja oluline on lasteaias läbi pärimuskultuuri kohalikku kultuuri väärtustada. Õpetajate arvates on pärimuskultuuri kaudu võimalik peale kultuuri väärtustamise õpetada ka teisi väärtusi. Pärimuskultuur oma mängude, juttude ja pärimustega on oluline erinevate inimlike väärtuste tutvustaja.

Neljanda uurimisküsimuse vastusena võib töö autor kinnitada, et ka Põlva lasteaiaõpetajad väärtustavad pärimuskultuuri ja sellega seotud väärtusi sageli just kalendritähtpäevade kaudu, nagu selgus Moseni (2011) uurimusest. Õpetajad nimetasid rahvakalendritähtpäevade tähistamise olulisust seoses laste silmaringi avardamise ja mineviku kommete tutvustamise olulisusega. Samas lisasid õpetajad, et väiksemate lastega kasutavad nad rahvakalendritähtpäevadest ainult enimtuntuid ja neidki väga üldiselt.

Viiendaks taheti antud tööga teada saada, kas kohalikku päritolu Põlva õpetajad kasutavad väärtuskasvatuse õpetamisel rohkem oma isiklike pärimuskultuuri alaseid kogemusi kui muud päritolu õpetajad, nagu oli Setomaal. Selgus, et õpetajate isiklike kogemuste kasutamine ei ole seoses nende päritoluga Põlva maakonnast. Õpetajad ei saagi väärtusi lastele õpetada, vaid saavad lastele edasi anda oma väärtuste alaseid kogemusi ja seda on väga hea teha just läbi pärimuskultuuri ja õpetajate isiklike kogemuste (Mitt, 2012).

Käesoleva töö piiranguteks peab autor küsimustiku läbiviimise halba aega, kuna samaaegselt oli lasteaiaõpetajatel täitmiseks mitu erinevat liiki küsimustikku, mis võis olla põhjuseks antud uurimuse küsimustikku pealiskaudses süvenemises. Sellest tulenevalt oli küsimustike täitmist analüüsides tunda õpetajate ükskõiksust ja tähelepanematust esitatud küsimuste vastu. Töö positiivseks pooleks, mis näitab selle olulisust, peab töö autor osade vastanud õpetajate hilisemat individuaalset huvi antud teema vastu. Töö autoril õnnestus erinevate lasteaedade õpetajatega tööalaselt suheldes arutleda ka uuritud teema üle.

Antud töö autoril on soov oma uurimuse tulemustele põhinedes tulevikus (näiteks magistritööna) koostada väärtuskasvatusele suunatud abimaterjal lasteaiaõpetajatele, kuhu oleks koondatud kohalike autorite looming ja kohaliku paikkonna pärimus.

Tänu sõnad

Käesoleva bakalaureusetöö autor soovib tänada lasteaiaõpetajaid, kes osalesid uurimuses. Samuti soovib autor tänada Kadri Rootalu, Kristi Mäeotsa, Lauri Linnust ja Helje Põvvatit.

Autorluse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Brooker, L. (2006). From Home to the Home Corner: Observing Children's Identity Maintenance in Early Childhood Settings. *Children & society*, 20, 116-127.
- Carlsson, A. (2011). Inimene väärtustajana teel iseenese poole – *omnia mea mecum porto*. T. Kuurme (Toim), *Kõneldud ja elatud väärtused erinevates pedagoogilistes kultuurides* (lk 11-42). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituut.
- Eesti Entsüklopeedia* 7. (1994). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Eesti Entsüklopeedia* 10. (1998). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Haridus-ja Teadusministeerium (2008). *Riiklik programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013“*, käskkiri nr 156. Külastatud aadressil <http://www.eetika.ee/arendus/programm>.
- Hiiemäe, M. (2006). *Päiv ei ole päiväle veli*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.
- Irbo, M. (2011). *Kohaliku pärimuskultuuri õpetamise võimalusi üldhariduskoolis setomaa I ja II kooliastme õpetajate hinnangul*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Isajiw, W. W. (1993). Definition and dimensions of ethnicity: a theoretical framework. *Challenges of Measuring an Ethnic World: Science, politics and reality: Proceedings of the Joint Canada-United States Conference on the Measurement of Ethnicity April 1-3, 1992*.
- Jaago, T. (s.a.). Rahvaluule mõiste kujunemine Eestis. *Tagused*, 9. Külastatud aadressil <http://www.folklore.ee/tagused/nr9/rhl.htm>.
- Johannese kool ja lasteaed Rosmal (s.a.) Külastatud aadressil <http://rosma.edu.ee/wp/>.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. (1998). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/12970917>.
- Koolieelsed lasteasutused* (s.a.) Põlvamaa. Külastatud aadressil <http://www.polvamaa.ee/index.php?page=743&>.
- Kultuuriministeerium. (2010). Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2010-2013. Külastatud aadressil <http://www.kul.ee/index.php?path=0x214x1719>.
- Kultuuripärandi aasta 2013*. (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.parandiaasta.ee/>.
- Kuurme, T. (2009). Peab-pedagoogika ja sihiseadmise eetika. M. Sutrop, P. Valk, K. Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. Sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 159-174). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Kuurme, T. (2011). Väärtusparadoksides, väärtusvalikutest ja väärtusvõimalustest erinevate pedagoogiliste kontseptsioonide näitel. T. Kuurme (Koost), *Kõneldud ja elatud*

- väärtused erinevates pedagoogilistes kultuurides* (lk 71-103). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituut.
- Kuurme, T., Veisson, M. (2010). Ülevaade väärtustest, väärtuskasvatusest ja moraalist. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 9-25). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Lázár, K. (2004). Laste rahvapärased mängud 21. sajandil. I. Rüütel (Toim), *Pärimusmuusika muutuv ühiskonnas II* (lk 79-83). Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakond.
- Mammaste Lasteaed-Algkooli arengukava* (2010). Külastatud aadressil <http://www.mammaste.edu.ee/arengukava%202010.doc>.
- Mitt, M. (2012). *Väärtuskasvatus Tarkuste hoidise abil. Eesti rahvapärimusel põhinev metoodika lasteaedadele, algkoolidele ja lapsevanematele*. Tallinn: MTÜ Väärtuskoolitus.
- Mosen, K. (2011). *Rahvuskultuur väärtuskasvatuse osana lasteaias*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Müürsepp, M. (2010). Väärtuste kujundamine keele ja kõne õpetamise ja lastekirjanduse kaudu. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk. 27-42). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Poveda, D. (2003). Literature Socialization in a Kindergarten Classroom. *Journal of Folklore Research*, 40, 3, 233-272.
- Pullerits, M. (1999). Kõnekeelest regilauluni. M. Vikat (Toim), *Laps ja Folkloor* (lk. 45-51). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Põlva lasteaed Lepatriinu arengukava*. (2008). Külastatud aadressil <http://www.lepatriinu.ee/files/documents/LepatriinuAK08kinnitatud.pdf>.
- Põlva lasteaed Mesimumm arengukava*. (2011). Külastatud aadressil <http://www.polvamesimumm.edu.ee/joomla/images/dokumendid/LA%20Mesimummi%20AK%202012-2016.pdf>.
- Põlvamaa. (s.a.). *Kultuur*. Külastatud aadressil <http://www.polvamaa.ee/index.php?page=49&>.
- Roose, C. (2003). *Kooli folkloorikogumik*. Tallinn: Avita.
- Ränk, A. (1996). *Eesti etnograafia sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Rüütel, I. (1999). Laps ja folkloor. M. Vikat (Toim), *Laps ja Folkloor* (lk 7-21). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Rüütel, I. (Toim). (2000). *Pärimus pärijale*. Tartu: Rahvuslik Folkloorinõukogu.

- Rüütel, I., Tiit, E.-M. (2005). *Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks*. I osa. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Schihalejev, O., Jung, N. (2012). Sissejuhatus. O. Schihalejev (Koost), *Õppemeetodid väärtuskasvatuse teenistuses – miks ja kuidas?* (lk 7-13). Tartu: Tartu Ülikooli Eetikakeskus.
- Sutrop, M. (2009). Väärtusmaastikud eesti ja soome koolis. M. Sutrop, P. Valk, K. Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. Sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 50-67). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Sutrop, M. (2010). Sissejuhatus. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 5-8). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Taimla, T. (Toim). (2008). *Eesti rahvakultuur*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Tamm, E. (2011). Inimese vabadus kasvada. T. Kuurme (Toim), *Kõneldud ja elatud väärtused erinevates pedagoogilistes kultuurides* (lk 43-70). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kasvatusteaduste Instituut.
- Valk, A. (2003). Identiteet. J. Allik, A. Realo, K. Konstabel (Toim), *Isiksusepsühholoogia* (lk 225-250). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Viires, A. (Toim). (2007). *Eesti rahvakultuuri leksikon*. Tallinn: Eesti Entsüklopeedia kirjastus.
- Vikat, M. (1999). Folkloori osa lapse arengus. M. Vikat (Koost), *Laps ja Folkloor* (lk 39-44). Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Lisa 1

LUGUPEETUD LASTEAIÄÕPETAJAD!

Minu nimi on Egle Linnus ja õpin Tartu Ülikoolis koolieelse lasteasutuse õpetaja erialal. Seoses oma lõputööga palun teie abi küsitluse läbiviimisel, mille kaudu püüan välja selgitada, kuidas ja kui palju kasutavad Põlva lasteaia õpetajad oma töös vaimset pärimuskultuuri väärtuskasvatuse kontekstis.

Pärimuskultuuri all mõtlen rahvaloomingu liike nagu rahvaluule ja -muusika, rahvatantsud ja -mängud, aga ka traditsioonilisi töökspidamisi, teadmisi ja oskuseid, rahvausundit ja – kombestikku.

Ankeedid on anonüümsed ja neid kasutatakse üksnes üldise analüüsi tegemisel.

Tänan!

Egle Linnus
egle@linnus.eu

1. Kui oluliseks peate lasteaias paikkonna pärimuskultuuri õpetamist? Põhjendage oma vastust mõne lausega.

☐ väga tähtis ☐ ei oska öelda ☐ pole tähtis

.....

.....

.....

.....

.....

2. Milliste tegevuste läbiviimisel rühmas olete kasutanud pärimuskultuuri?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Kui sageli kasutate pärimuskultuuri kohaliku paikkonna ja kodukoha väärtustamiseks erinevates tegevustes?

☐ mitte kunagi ☐ mitte eriti tihti ☐ vahepeal ☐ sageli ☐ iga päev

4. Missugust liiki pärimuskultuuri te kasutate oma lasteaia paikkonda väärtustavates tegevustes?

.....

.....

.....

.....

5. Milliseid lasteaia käsitletud “Mina ja keskkond” teemasid on kõige parem siduda pärimuskultuuriga?

.....

.....

.....

.....

6. Kust (millistest kohtadest, allikatest) olete saanud pärimuskultuuri alast materjali?

.....

.....

.....

.....

7. Kuidas teie arvates on hetkel olukord lasteaia kasutatava pärimuskultuuri alase materjali kättesaadavusega? Põhjendage oma vastust mõne lausega.

☐ väga halb ☐ halb ☐ nii ja naa ☐ hea ☐ väga hea

.....

.....

.....

.....

8. Palun märkige ristiga tabelisse, missuguste kalendritähtpäevade tähistamist peate lasteaia oluliseks, skaalal:

1 – ebaoluline, 2 – väheoluline, 3 – vahepeal oluline, 4 – oluline, 5 – eriti tähtis.

Tähtpäeva nimetus	1	2	3	4	5
kolmekuningapäev					
tõnisepäev					
küünlapäev					
vastlapäev					
tuhkapäev					
urbepäev e. palmipuudepüha					

lihavõttepüha					
paastumaarjapäev					
linnuristipäev					
karjalaskepäev					
jüripäev					
mihklipäev					
hingedepäev					
mardipäev					
kadripäev					
nigulapäev					
luutsipäev					
toomapäev					
advent					
jõulupühad					
nääripühad					

9. Kui tähtis on teie jaoks lasteaias erinevate rahvakalendritähtpäevade tähistamine ja nendest rääkimine? Põhjendage oma vastust mõne lausega.

☐ väga tähtis ☐ ei oska öelda ☐ pole tähtis

.....

.....

.....

.....

.....

10. Milliseid rahvaluule liike kasutate igapäevaselt (ühistegevustes, lastele ette lugedes, koos arutledes)?

- ☐ 1. rahvalaulud
- ☐ 2. liisusalmid
- ☐ 3. mõistatused
- ☐ 4. vanasõnad
- ☐ 5. kõnekäänud
- ☐ 6. anekdoodid
- ☐ 7. muinasjutud
- ☐ 8. muistendid
- ☐ 9. naljandid
- ☐ 10. muu

11. Kui sageli kasutate erinevaid rahvaluule liike? Märkida ristiga skaalal: 1 – mitte kunagi, 2 – harva, 3 – vahepeal, 4 – sageli, 5 – iga päev.

Rahvaluule liik	1	2	3	4	5
rahvalaulud					
liisusalmid					

mõistatused					
vanasõnad					
kõnekäänud					
anekdoodid					
muinasjutud					
muistendid					
naljandid					

12. Milliseid väärtusi peate lasteaias kõige olulisemaks lastele õpetamisel?

.....

.....

.....

.....

13. Milliseid väärtusi võiks läbi pärimuskultuuri lastele õpetada? Kas on mingeid väärtusi, mille õpetamiseks see on eriti sobiv või lausa asendamatu?

.....

.....

.....

.....

.....

14. Kui sageli kasutate vanasõnu ja kõnekäände oma igapäevases töös erinevate situatsioonide kirjeldamiseks või selgitamiseks (näiteks: Kuidas töö, nõnda palk; Töö kiidab tegijat; Kel janu, sel jalad)

☐ mitte kunagi ☐ mitte eriti tihti ☐ vahepeal ☐ sageli ☐ iga päev

15. Milliseid muinasjutte, muistendeid, naljandeid, pajatusi olete oma lastele jutustanud/lugenud viimase aasta jooksul? Nimetage mõned pealkirjad või paar lausest sisust.

.....

.....

.....

.....

.....

16. Kust olete saanud pärimuskultuuri alased materjalid, mida kasutate väärtuskasvatuse õpetamisel?

.....

.....

.....

.....

.....

17. Kuidas hindate praeguseid rahvakultuuri alaseid materjale väärtuskasvatuse õpetamiseks?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. Milliste kohalike autorite muistendeid, muinasjutte või muud loomingut olete kasutanud oma rühmas väärtuskasvatuses?

.....

.....

.....

.....

.....

19. Kas kasutate oma vanematelt/vanavanematelt kuulnud rahvatarkusi lastele väärtusi õpetades? Vastamisel pidage silmas oma pere traditsioone, tarkusi, mida olete oma pere vanematelt inimestelt kuulnud ja oma tõekspidamisi.

☐ jah

☐ ei

Kui **jah**, siis nimeta mõned:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. Kus viga näed laita, seal tule ja aita – Siia palun lisa Teile oluline, mis antud küsimustikus jäi käsitlemata.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**Lõpetuseks üldised andmed vastaja kohta.
Õige vastus märkida ristikesega kasti.**

Teie sugu: ☐ naine
☐ mees

Teie vanus: ☐ noorem kui 25 aastat
☐ 25-34 aastat
☐ 35-44 aastat
☐ 45-55 aastat
☐ vanem kui 55 aastat

Teie haridus: ☐ algharidus
☐ põhiharidus
☐ keskharidus
☐ lõpetamata kõrgharidus
☐ kõrgharidus
☐ muu

Teie tööstaaž: ☐ kuni 5 aastat
☐ 6 - 10 aastat
☐ 11 - 15 aastat
☐ 16 – 20 aastat
☐ 21 – 25 aastat
☐ rohkem kui 25 aastat

Sünnikoht: ☐ Põlva maakond
☐ Võru maakond
☐ Lõuna-Eesti
☐ Muu

Täna meeldiva koostöö eest!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Egle Linnus _____
(*autori nimi*)
(sünnikuupäev: _____ 01.november.1984 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ Pärimuskultuuri osa väärtuskasvatuses põlva lasteaedades _____

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Taive Särg, Elve Voltein _____
(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ 20. Mai 2013 _____ (*kuupäev*)